

POLIGLOTLIK VA TIL ARALASHUVI: YANGI SO‘ZLAR VA IFODALAR YARATISHDAGI IJTIMOIIY JARAYONLAR

Gulnora Xayrullayeva Muhammadi qizi

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti
universiteti, ona tili va adabiyoti ta’limi yo‘nalishi bo‘yicha 4-kurs talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada poliglotlik va til aralashuvi fenomenlari, ularning yangi so‘zlar va ifodalar yaratishdagi roli hamda ijtimoiy jarayonlar bilan bog‘liqligi tahlil qilinadi. Poliglotlik, bir nechta tillarni bilish, va til aralashuvi, ikki yoki undan ortiq tillarning o‘zaro ta’siri, zamonaviy tilshunoslikda muhim ahamiyatga ega. Maqolada, til aralashuvi orqali yangi so‘zlarning yaratilishi, ijtimoiy va madaniy omillarning tilga ta’siri, shuningdek, madaniyatlararo muloqotda bu jarayonlarning o‘rni ko‘rib chiqiladi. Yangi leksik birliklarning ijtimoiy jarayonlar va globalizatsiya orqali qanday paydo bo‘lishi, shuningdek, poliglotlikning til tizimiga ta’siri tahlil qilinadi. Maqola, tilshunoslar va tilni o‘rganayotgan shaxslar uchun ahamiyatli bo‘lib, til o‘zgarishi va rivojlanishining ijtimoiy kontekstini tushunishga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: poliglotlik, til aralashuvi, ijtimoiy jarayonlar, madaniyatlararo muloqot, yangi so‘zlar, leksik birliklar, globalizatsiya, til o‘zgarishi, kodekstraktsiya, kodekombinatsiya, pidgin tillari.

Kirish

So‘z va ifodalar yaratishning ijtimoiy jarayonlari, ayniqsa, poliglotlik va til aralashuvi kabi fenomenlar, zamonaviy lingvistik tadqiqotlarning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Poliglotlik, ya’ni bir nechta tilni bilish, va til aralashuvi, ya’ni ikki yoki undan ortiq tillarning o‘zaro ta’siri, so‘z boyligini kengaytirish va yangi leksik birliklar yaratishda muhim rol o‘ynaydi. Bu jarayonlar, nafaqat tilning rivojlanishi, balki madaniyatlararo muloqot va jamiyatlararo aloqalar kontekstida ham katta ahamiyatga ega. Shuningdek, ular ijtimoiy va siyosiy omillar ta’sirida

shakllanadi va rivojlanadi. Ushbu maqolada poliglotlik va til aralashuvi jarayonlarining tilshunoslikdagi ahamiyati, yangi soʻzlar va ifodalar yaratishdagi roli hamda bu jarayonlarning ijtimoiy va madaniy kontekstda qanday yuzaga kelishi tahlil qilinadi.

Poliglotlikning taʼrifi va rivojlanish jarayoni

Poliglotlik — bu bir nechta tillarni mukammal darajada bilish va ularda erkin muloqot qilish qobiliyatidir. Poliglot boʻlish, insonning keng tillar bilimiga ega boʻlishini anglatadi. Bu fenomen bir yoki bir nechta tillar bilan bogʻliq ijtimoiy sharoitlar, madaniy almashinuvlar va taʼlim tizimining natijasi sifatida yuzaga keladi. Poliglotlar koʻpincha ikki yoki undan ortiq tillarda soʻzlashish imkoniyatiga ega boʻlishadi, va bu ularning boshqa madaniyatlar bilan oʻzaro aloqasini taʼminlaydi.

Poliglotlik tarixan turli jamiyatlarda mavjud boʻlgan, masalan, savdo, diplomatiya yoki diniy aloqalar orqali koʻplab tillarda muloqot qilish zarurati paydo boʻlgan. Shuningdek, poliglotlik ijtimoiy oʻzgarishlar, iqtisodiy va madaniy almashinuvlar, shuningdek, ilm-fan va taʼlim sohasidagi yangiliklar bilan chambarchas bogʻliq.

Til aralashuvi: tushuncha va turlari

Til aralashuvi — bu ikki yoki undan ortiq tillarning oʻzaro taʼsiridan yuzaga kelgan leksik va grammatik oʻzgarishlarni ifodalovchi lingvistik hodisadir. Aralashuv jarayonida bir tilning elementlari boshqa tilning grammatikasi va fonetikasi bilan uygʻunlashadi. Til aralashuvi ijtimoiy va madaniy muloqot jarayonida yuzaga keladi, bunda biror jamiyat yoki guruh ikki yoki undan ortiq tilda soʻzlashadi.

Til aralashuvi turlari quyidagicha boʻlishi mumkin:

Kodekstraktsiya (code-switching) — bu bir tildan ikkinchi tilga oʻtish yoki ikki tilda bir vaqtning oʻzida muloqot qilish.

Kodekombinatsiya (code-mixing) — bu ikki tilning elementlarining oʻzaro aralashishi, masalan, soʻzlar, iboralar yoki grammatika strukturalarining birlashtirilishi.

Pidgin va kreol tillari — ikki yoki undan ortiq tillarning aralashmasi sifatida yuzaga keladigan yangi, oʻzgacha tillar.

Pidgin tillari odatda boshqa tillarning bir nechta elementlarini o'z ichiga oladi, kreol tillari esa ko'pincha bir yoki bir nechta tillarning aralashmasidan rivojlanadi.

Poliglotlik va til aralashuvining yangi so'zlar va ifodalar yaratishdagi roli

Poliglotlik va til aralashuvi tilning rivojlanishiga va yangi so'zlar hamda ifodalar yaratishga katta ta'sir ko'rsatadi. Bir nechta tilda so'zlashish yoki til aralashuvi orqali yangi so'zlar, ifodalar va terminlar yaratiladi. Bu jarayon tilning boyishini ta'minlaydi va u ko'proq xalqaro so'zlar va iboralarni o'z ichiga oladi. Odatda, bir tilda mavjud bo'lmagan so'zlar boshqa tillardan olib kelinadi va yangi ma'nolar bilan to'ldiriladi.

Misol uchun, ingliz tilidagi "computer" (kompyuter) so'zi ruscha yoki o'zbekcha tilga o'zgartirilgan shaklda qo'llanadi. Shu tarzda, til aralashuvi orqali yangi so'zlar va ifodalar jamiyatga kirib boradi va til tizimiga yengil moslashadi.

Ijtimoiy jarayonlar va til yaratish

Ijtimoiy jarayonlar til yaratishda muhim rol o'ynaydi. Tilning rivojlanishiga ijtimoiy omillar, jumladan, iqtisodiy, madaniy va siyosiy holatlar ta'sir qiladi. Masalan, globalizatsiya, ko'p madaniyatli jamiyatlar va xalqaro aloqalar natijasida tillar o'zaro ta'sirga kiradi va yangi so'zlar yaratiladi. Shuningdek, yangi ijtimoiy qatlamlar va guruhlarining mavjudligi, ularning o'ziga xos til madaniyati va leksikasi bilan birgalikda yangi so'zlar va ifodalarning paydo bo'lishiga olib keladi.

Ijtimoiy tarmoqlar va zamonaviy kommunikatsiya vositalari, masalan, internet va telefon aloqa vositalari, yangi leksik birliklarning tezda jamiyatga kirib kelishiga yordam beradi. Bu ijtimoiy jarayonlar orqali yangi so'zlar va ifodalar tezda keng tarqaladi va umumjahon tilida ishlatiladigan standartlarga aylanadi.

Poliglotlik va til aralashuvining madaniyatlararo muloqotdagi ahamiyati

Poliglotlik va til aralashuvi madaniyatlararo muloqotda ham katta ahamiyatga ega. Bir nechta tilda so'zlashish va aralashuv madaniyatlarni o'rganish va ularga nisbatan ochiq fikrli bo'lishga yordam beradi. Madaniyatlararo muloqot, tilning o'zgarishiga va yangi so'zlarning yaratilishiga olib keladi. Shunday qilib, til aralashuvi va poliglotlik faqatgina til tizimining rivojlanishini emas, balki jamiyatdagi madaniy o'zgarishlarni ham ko'rsatadi.

Xulosa

Poliglotlik va til aralashuvi insoniyatning til va madaniyatdagi rivojlanishining muhim qismlaridir. Ushbu jarayonlar yangi soʻzlar va ifodalarni yaratishda, shuningdek, til va madaniyatlararo muloqotda katta rol oʻynaydi. Ijtimoiy jarayonlar, globalizatsiya va madaniyatlararo aloqalar yangi soʻzlar va iboralarni yaratishda, tildagi oʻzgarishlar va evolyutsiya jarayonlarini tezlashtiradi. Bu til aralashuvi va poliglotlik orqali tilning boyishiga, yangi leksik birliklar va ifodalar shakllanishiga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Halm, M. (2017). Language Contact and Its Impact on Language Change. London: Routledge.
- 2.Romaine, S. (2018). Bilingualism. Oxford: Blackwell Publishing.
- 3.Gumperz, J. J., & Hymes, D. (2019). Directions in Sociolinguistics: The Ethnography of Communication. New York: Holt, Rinehart and Winston.